

Ісаєва Наталя Юріївна

Місце та роль політичного лідера в процесі формування громадянської свідомості

УДК 323 (477)

DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-2.5>

Ісаєва Наталя Юріївна
аспірантка кафедри політології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара
пр. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна

Стаття присвячена дослідженню питання місця та ролі політичного лідера як персоналізованого механізму формування громадянської свідомості під впливом політичної ідентичності. В умовах сьгоднішніх українських реалій дане питання вбачається найактуальнішим. Президент України Володимир Зеленський в умовах війни Російської Федерації проти України згуртував всю країну, стер ідеологічну та мовну межу між громадянами східної та західної частин, об'єднавши всіх навколо захисту власної державності, кордонів, власних домівок, дітей, жінок, чоловіків, права на самоврядування та дійсний суверенітет, права вибору власного шляху розвитку держави на міжнародній арені. Політичний лідер розкритий у статті як поліструктурне утворення, тобто як феномен, що складається з різних структур, що фундують його та складають певну мозаїчність та цілісність. Виділено п'ять таких структур: апріорну, бінарну, символічну, особистісну, медійну.

Метою дослідження є розкриття феномену політичного лідера як персоналізованого механізму політичної ідентичності у формуванні громадянської свідомості. Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні завдання: дати визначення феномену політичного лідера, розкрити такі структури політичного лідера як, апріорну, бінарну, символічну, особистісну, медійну.

Досягнення поставленої мети та вирішення завдань здійснюється за допомогою основних методів наукового пізнання, а саме: аналіз, синтез, проблематизація, систематизація, конкретизація. В результаті проведеного дослідження автор дійшов наступних висновків: апріорність політичного лідера в тому, що за допомогою і разом з ним встановлюється певний соціальний порядок; лідер як носій певних установок, поглядів, цінностей завжди символічний; до персоналізованих механізмів політичної ідентичності відносяться авторитет, імідж, харизматичність, сугестивність.

Імідж є сукупністю певних якостей, які люди ідентифікують з певною індивідуальністю. Харизматичність заснована повністю на особистості політичного лідера і в комунікативних, мотиваційних, енергійних аспектах становить його емоційні відносини із суспільством. Сугестивність демонструє рівень впливу політичного лідера на соціум. Специфіка персоналізованих механізмів політичної ідентичності полягає у їхній зверненості до невербального рівня міжособистісної комунікації.

Ключові слова: політичний лідер, громадянська свідомість, персоналізований механізм, політична ідентичність, авторитет, імідж, харизматичність, сугестивність.

Вступ. Немає політичної ідентичності самої по собі, вона обов'язково передбачає того, хто виступає її носієм. Не існує громадянської свідомості самої по собі, але обов'язково має бути її носій. Також не можуть бути відмінностей від того, хто їх реалізує, інтегративно-диференційні, символіко-аксіологічні, лінгво-комунікативні механізми політичної ідентичності, що беруть участь у становленні громадянської свідомості. Інакше кажучи, має бути той, хто все це втілює, здатний артикулювати, робити надбанням соціального буття. Таким, безумовно, є політичний лідер.

Феномен політичного лідерства є міждисциплінарною сферою знань, що включає як теоретичні дисципліни – історію політичних навчань, соціологію політики, політичну антропологію, політичну психологію, – так і прикладні – політичне іміджмейкерство, політичний менеджмент, політичні технології тощо.

Таким бачиться розкриття феномену політичного лідера як персоналізованого механізму політичної ідентичності у формуванні громадянської свідомості, який, з одного боку, включає інтегративно-диференціюючі, символіко-аксіологічні, лінгво-

комунікативні механізми, з іншого, відрізняється від них, має власну специфіку. Політичний лідер буде розкритий як поліструктурне утворення, тобто як феномен, що складається з різних структур, що фундують його та складають певну мозаїчність та цілісність. Виділимо п'ять таких структур: апріорну, бінарну, символічну, особистісну, медійну.

Мета та завдання. Отже, метою дослідження є розкриття феномену політичного лідера як персоналізованого механізму політичної ідентичності у формуванні громадянської свідомості. Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні завдання: дати визначення феномену політичного лідера, розкрити такі структури політичного лідера як, апріорну, бінарну, символічну, особистісну, медійну.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети та вирішення завдань здійснюється за допомогою основних методів наукового пізнання, а саме: аналіз, синтез, проблематизація, систематизація, конкретизація.

Результати. Перше, що слід зазначити: лідер – це апріорна структура. Слово «апріорний» задіяне

тут, по-перше, у його етимологічному сенсі, як те, що передує досвіду, по-друге, у кантівському – не просто як те, що передує досвіду, а й те, що його визначає, обумовлює його можливість. Іншими словами, саме соціально-політичне буття у його конкретності та історичності вже має припускати якусь ідею лідера.

На думку дослідника О. Траверсе: «Лідерство так само старе, як і людство. Воно універсальне та неминуче. Воно існує скрізь – у великих та малих організаціях, у бізнесі та у релігії, у профспілках та благодійних організаціях, у кампаніях та університетах. Будь-яке лідерство є групове явище. Не може існувати лідера-одинака, лідера «самого по собі», без зв'язку з послідовниками. Скрізь, де з'являються групи, з'являється лідерство» [2].

Лідер, з одного боку, виникає у конкретній соціально-історичній ситуації (Юлій Цезар, Чингісхан, Наполеон Бонапарт, В. Ленін, А. Гітлер, Ф. Кастро), і в цьому відношенні, конкретний лідер – її наслідок та похідне, з іншого, сама ця конкретна соціально-історична ситуація, щоб розкрити всі свої потенції, потребує певної ідеї лідера – лідера як концепту.

Ап'юріорність феномену лідера пов'язана зі специфікою влади. Якщо звернутися до грецького коріння європейської культури, то поняття *arche*, одночасно, і початок, основа, походження, і панування, управління, влада. Тобто, світ існує тому, що в ньому як основа, джерело присутній і діє управляючий, владний початок. Таким початком є політичний лідер.

Лідер є бінарною структурою. Бінарний характер феномену лідера пов'язаний з такою фундаментальною опозицією, як «порядок/хаос». У світлі антитези порядку та хаосу соціум постає як ціле, усередині якого співіснують, активно взаємодіючи та протидіючи один одному, структури правопорядку та вогнища соціального обурення. Останні розповсюджують навколо себе безлад у найрізноманітніших видах, починаючи з порівняно безневинних порушень норм етикету і аж до жажливих кримінальних та політичних злочинів, що спричиняють у громадськості сум'яття та жах. Але це єдине розуміння. Більш тонким і глибоким заломленням опозиції «порядок/хаос», що підкреслює її владний характер, є опозиція «ієрархія/анархія».

Якщо ієрархічний початок втілює певний порядок, організованість, підпорядкування нижчих структур вищим, наявність сильної консолідуючої влади, то протилежність цьому анархічне – відсутність централізованого управління, такий соціальний устрій, який потребує сильних лідерів. На думку теоретиків анархізму подібний вид соціального устрою – найвищий ступінь суспільного розвитку: «Анархічний ідеал, що постулює невичерпність людських здібностей, саме тому має відмовитися від встановлення «кінцевих» суспільних форм, від точного визначення та опису того типу громад-

ськості, який би був найбільш досконалим його виразом». У цьому плані анархізм втілює собою не хаос, а вищу форму порядку в її динамічності.

Як не парадоксально, але ієрархічне та анархічне бачення світу сходяться ось у чому. З погляду ієрархічної організації суспільного життя політичний лідер має бути сильною особистістю, яка вміє консолідувати довкола себе суспільство. Анархізм також персоналізований, в анархічному світогляді особистість – «альфа» та «омега» буття, а суспільство – похідна та підпорядкована структура між-особистісної взаємодії: «Особистість – завжди *prius*. Суспільність – завжди її похідне. І реальні лише особистість у сукупності її психофізичних особливостей, переживань, устремлень у своєрідності їхнього індивідуального комплексу – єдиного, неповторного. Суспільність – реальна відбиття світла, світла реальної особистості» [4].

Бінарність є основою низки типологій партійних лідерів. Так, В. Парето образно поділяв партійних лідерів на «левів» та «лис». Тип політика-лисиці поєднує в собі такі якості, як уміння лавірувати, передбачати перебіг подій, приховувати свої справжні цілі, наміри, бути хитрим, обережним, вміти не потрапити в розставлені капкани, заплутати свої сліди тощо. Політики-леви найчастіше діють прямолінійно, методом силового тиску та найчастіше потрапляють у калкан. Їхній основний принцип – знищити супротивника у вирішальний момент у відкритому бою. Ідеальний тип – політик, що володіє силою і твердістю лева, спритністю і хитрістю лисиці – явище дуже рідкісне [4].

Дж. Блондель поділяє лідерів на дві категорії: перетворювачі та ділки. Якщо перші діють відповідно до своєї концепції у суспільному розвитку, то другі – зосереджують увагу до деталях, без формування глобального погляду на те, яким має бути суспільство зрештою [3, с. 178].

Польський політолог Є. В'ятр також використовує бінарний принцип класифікації політичних лідерів. По відношенню до ідеології він виділяє тип лідера-ідеолога та лідера-прагматика. Перший вірний ідеології свого руху навіть за загрози втрати влади та впливу, другий здатний відмовитися від ідеологічних принципів в ім'я збереження влади. По відношенню до прихильників він поділяє лідерів на харизматиків та представників: перші формують волю інших, другі виражають волю тих, хто за ним стоїть. По відношенню до противників виділяє тип лідера-угодника, який, наскільки це можливо, прагне пом'якшення конфлікту, знаходження компромісу, і лідера-фанатика, що прагне максимального загострення конфлікту, знищення противника за всяку ціну. Нарешті, залежно від ступеня, як політик здатний переглядати раніше сформульовані судження, враховувати чужі думки, сприймати критику на свою адресу, Є. В'ятр виділяє тип відкритого лідера і лідера-догматика [8, с. 360].

Бінарний характер феномену політичного лідера дозволяє йому акумулювати у собі бінарні структури, що презентують політичну ідентичність: «індивідуальне/колективне», «норма/цінність», «національне/наднаціональне», «Ми/Вони», «минуле/сьогодення». Кожен яскравий політичний лідер (А. Гітлер, Б. Муссоліні) має сильно виражений індивідуальний початок, і в той же час, виступає виразником деяких спільних цілей, устремлень, бажань, сподівань, характерних для цього суспільства. Ідеали, декларовані політичним лідером, повинні переживатися ним особистісно, тобто носять ціннісне забарвлення, звідки важливість його моральних якостей, і водночас, для цього суспільства вони мають нормативний характер.

Політичний лідер виступає виразником певних національних рис даного народу (Перікл – втілення духу Еллади, М. Робесп'єр – революційного духу Франції, Дж. Ф. Кеннеді – волелюбного духу Америки тощо), і одночасно, стаючи, певного роду, типами, що несуть у собі наднаціональний початок, виступаючи надбанням світової історії.

Політичні лідери, з'являючись у саме історичний період життя, втілюють собою його «сьогодення», разом із цим, прагнуть показати свій зв'язок із минулим. Це можна проілюструвати з прикладу кількох промов Президентів США. Авраам Лінкольн у «Геттісберзькому посланні» каже: «Вісімдесят сім років тому наші батьки заснували на цьому континенті нову націю, вирощену в умовах свободи та віддану принципу, за яким усі люди створені рівними. Зараз ми ведемо велику Громадянську війну, в якій перевіряється, чи може ця нація чи будь-яка інша, вихована в такому ж дусі й віддана таким самим ідеалам, існувати далі» [6, с. 133].

Лідер є символічною структурою. Лідер – це символ спільності та зразок політичної поведінки групи. Він висувається знизу, переважно стихійно, та приймається послідовниками. Політичне лідерство відрізняється від політичного керівництва, яке, на відміну лідерства, передбачає досить жорстку і формалізовану систему відносин «панування/підпорядкування». Будучи символом, лідер завжди виразний. Це означає, що у його образі, поведінці, промовах присутня певна динаміка «зсередини/назовні»: він є певні ідеї, установки, цінності й, через це, втілює їх у соціально-політичній дійсності.

Спрямованість лідера «зовні» чи, висловлюючись інакше, його енергійність (від грец. *energeia* – активність, жвавість, діяльність, сила, міць) виявляється у різних функціях. По-перше, інтеграція суспільства. Лідер покликаний втілювати в собі і представляти у взаємовідносинах з іншими державами національну єдність, об'єднувати громадян навколо спільних цілей та цінностей, надавати приклад служіння народу, вітчизні. По-друге, знаходження та прийняття оптимальних тактичних,

стратегічних політичних рішень. По-третє, соціальний арбітраж і патронаж, захист громадян від беззаконня, самоуправства бюрократії, різноманітних нижчестоящих керівників, підтримання порядку та законності з допомогою контролю, заохочення та покарання. По-четверте, комунікація влади та мас, зміцнення каналів політичного та, особливо, емоційного зв'язку і, тим самим, запобігання відчуженню громадян від влади. В умовах складної, багатоступінчастої ієрархії державних органів та їх бюрократизації особистісне сприйняття влади особливо значуще для подолання недовіри до неї, формування у населення громадянської свідомості, патріотизму.

За допомогою телебачення та інших ЗМІ, під час зустрічей із виборцями та інших заходів політичні лідери мають досить широкі можливості безпосереднього спілкування з народом. По-п'яте, ініціювання оновлення, генерування оптимізму та соціальної енергії, мобілізація мас на реалізацію політичних цілей. Строго кажучи, у цій групі об'єднано кілька близьких за своєю спрямованістю функцій. Лідер покликаний охороняти народні традиції, забезпечувати прогрес суспільства, вселяти у маси віру у соціальні ідеали та цінності.

Якщо придивитися уважно, то перераховані вище функції політичного лідера якраз і спрямовані на формування громадянської свідомості, таких її складових як індивідуалізм, право, критичність, практичність, раціональність, творчість, риторичність, комунікативність, почуття національної приналежності, політична активність тощо. Четверте. Лідер – особистісна структура. Можна сказати, що особистість – найбільш об'ємне визначення політичного лідера та справжній політичний лідер не може не бути при цьому сильною особистістю.

У становленні авторитету величезну роль відіграють особисті якості політичного лідера: гострий розум, тверда воля і цілеспрямованість, кипуча енергія, неабиякі організаторські здібності і, особливо, компетентність і готовність брати на себе відповідальність. Конфуцій стверджував таке: «Якщо сам прямий, то все виконають і без наказу. А якщо сам не прямий, то слухатись не будуть, навіть якщо накажуть» [1, с. 554]. Авторитетність політичного лідера виступає однією з гарантій формування громадянської свідомості у суспільстві. Це свого роду *conditiosinequanon* – необхідна, але недостатня умова. Відбувається це тому, що особливо у перехідні періоди історичного розвитку активізується так званий популістський тип політичного лідера.

Лідер-популіст дуже суперечливий, є кумиром натовпу, здатний викликати її захоплення і вміє домогтися її безоглядної підтримки. Він висловлює реальні потреби широких народних мас, які активно втягуються у політичне життя, прагнуть безпосередньо впливати на офіційні інститути влади, прийняття

важливих політичних рішень. Однак політичний ефект досягається нерідко за допомогою використання миттєвих засобів, досягнення приватного або найближчого результату при ігноруванні загальних або довготривалих наслідків рішень, що приймаються. Спираючись на невдоволення мас реальним станом справ, тими чи іншими керівниками, озлоблення, емоційні пориви, цей тип лідера експлуатує будь-яку ідею (скасування привілеїв, соціалізму, патріотизму, національного суверенітету тощо), нерідко спрощуючи і примітивізуючи саме невдоволення мас, їхнє пристрасне бажання дива, якнайшвидшого досягнення цілей по можливості найпростішим і найкоротшим шляхом. Звідси – химерне змішання реалістичних, тверезих оцінок та фантастичних, нереальних проектів, програм. Як правило, популіст не прораховує серйозно політичних і соціальних наслідків гасел, що проголошуються, і через це вважає за краще бути в опозиції.

Імідж чи образ політичного лідера – один із найважливіших персоналізованих механізмів політичної ідентифікації, особливо на сучасному етапі суспільства.

Імідж можна визначити як сукупність певних якостей, які асоціюють з певною індивідуальністю. Як правило, поняття іміджу відноситься до конкретної людини, але може поширюватися на певну групу осіб, організацію, товар тощо. В основі іміджу політичного лідера лежить формальна система ролей, які людина відіграє у своєму житті, що доповнюється особливостями, рисами характеру, зовнішніми даними, одягом та іншим. Але спроби склеїти імідж із розрізнених уламків, зібрати мозаїчну картинку із зачіски, особистісних рис, професійного досвіду та багато іншого приречені. Імідж, побудований у такий спосіб, ніколи не буде цілісним, органічним. Він формується як на основі реальної поведінки індивіда, так й під впливом оцінок та думок інших людей. Ось чому мова повинна йти про сукупність, а не просто набір якостей.

На імідж політичного лідера впливають багато факторів. До них відносяться репутація, зовнішній вигляд, політична програма, його відповідність очікуванням людей. Репутація політика відображена у чутках та історіях про нього, що передаються усно та через ЗМІ. Вони підкреслюють його різні людські й ділові якості, здатність бути лідером та його моральні установки. Такі якості, як чесність та порядність, надійність та справедливість особливо важливі для репутації політика. Відсутність цих рис згубно впливає на імідж політика.

До обов'язкових якостей сучасних політичних лідерів у демократичних країнах все частіше додають фото- та телегенічність, зовнішню привабливість, здатність вселяти людям довіру. Це особливо проявляється під час виборів, коли відбуваються зустрічі з виборцями, теледебати тощо. Імідж політичного лідера безпосередньо виступає

персоніфікацією певної політичної ідентичності та громадянської свідомості, де той чи інший лідер виступає як певний символ, тип. Ось чому можна говорити про певну типологію у сфері політичного лідерства.

Харизматичність – один із найцікавіших персоналізованих механізмів політичної ідентичності у формуванні громадянської свідомості. Саме поняття йде від грецького *charisma* – божественний дар, милість, благодать, але у контексті сучасних соціально-політичних теорій набуває дещо іншого значення. Політична наука терміном «харизма» зобов'язана вперше німецькому теологу, філософу культури Е. Трельчу [6, с. 107], що вжив і розвинув цю ідею за М. Вебером [7, с. 1025]. Феномен харизми заснований виключно на особі політичного лідера, якому приписуються божественні здібності. Взаємини між ним та масою носять емоційно-містичний характер. Від мас вимагається повна особиста відданість вождєві, який виконує «історичну місію». Зміна при владі такого лідера пов'язана з великими труднощами, бо вона не може здійснюватися відповідно до традицій, що вкоренилися, або чинних юридичних норм. Зазвичай починається запекла боротьба влади, що веде до нестійкості політичної системи.

Харизматичний тип політичного лідера історично зустрічається в різних політичних системах. Як приклад такого типу можна навести Ю. Цезаря, Чингісхана, Наполеона, А. Гітлера, Б. Муссоліні, Ф. Кастро, Кім Ір Сена, Мао Цзедуна, Мартіна Лютера Кінга та інші. Такий тип лідера не можна оцінювати однозначно. У період глибоких структурних трансформацій харизматичний лідер іноді самим фактом існування здатний згуртувати націю, вселити віру в успіх перетворень. Разом з тим у мас нерідко формується патерналістська свідомість, і вони, перекладають турботу про своє існування, вирішення всіх проблем на плечі керівників.

Можна сміливо сказати, що харизматичний лідер приходиться тоді, як у суспільстві виникає потреба у ньому. Тому до ситуацій, сприятливих для прояву харизматичного лідерства, відносяться соціальні кризи, що призводять до глибокої незадоволеності людей станом справ у суспільстві та викликають потребу у серйозних змінах. Завдяки переліченим вище компонентам харизматичний лідер здатний навіть благоговіння підлеглим; його думку інші люди знаходять незаперечною; впливаючи на своїх послідовників, харизматичний лідер може домогтися від них діяльності, яка перевершує всі очікування; він здатний зібрати навколо себе групу людей, які поділяють його світогляд, віддані йому та його місії. У цьому сенсі політичний лідер – це людина, яка може переконати інших людей відкласти на якийсь час свої власні інтереси і зайнятися досягненням спільної мети, яка важлива для свободи та добробуту групи.

Сугестивність – це один персоналізований механізм політичної ідентичності, що є у розпорядженні політичного лідера. Слово *suggestive* означає «що викликає думки», «наводить на роздуми», «що нагадує», «що відноситься до навіювання». Саме поняття взято з англійської естетики, але у цьому контексті інтерпретується у цілком специфічному ключі. Якщо в естетиці йдеться про те, що поетичні твори здатні пробуджувати уяву і мислення читача, то в соціально-політичному сенсі сугестивність є здатність політичного лідера впливати на суспільство, вселяти йому певні цінності, символи, установки, і, тим самим, формувати громадянську свідомість.

Сугестивність здійснюється за допомогою промови, жестів, міміки тощо. Якщо говорити про сугестивність промови, то важливими складовими є інтонування, тембральне забарвлення голосу, певний темпо-ритм промови, використання пауз тощо. Можна виділити три рівні сугестивності промови. Перший характеризується тим, що мова привертає до себе увагу, вона виділяється з безлічі чутних звуків. Слухач мимоволі звертає на неї увагу, і, відповідно, зміст мови краще проникає у свідомі та підсвідомі структури. Другий рівень відрізняється від першого сильнішою емоційною реакцією. Тобто політичний лідер здатний голосом викликати співчуття, налаштовувати емоції слухачів в унісон своїм переживанням і навіть спрямовувати розумову діяльність слухачів.

Політичний лідер персоніфікує собою інтегративно-диференціюючі (габітус), символіко-аксіологічні (культурна пам'ять), лінгво-комунікативні (мовні акти) механізми політичної ідентичності. І авторитетність, і імідж, і харизматичність, і сугестивність однаково присутні у зазначених механізмах. Але при цьому, на відміну від вербального характеру інтегративно-диференційних, символіко-аксіологічних, лінгво-комунікативних, персоналізованих механізмів містять невербальну складову. У певному сенсі тут розкривається правило Л. Вітгенштейна, згідно з яким є те, що можна сказати мовою про цей світ, а є те, що висловити не можна, але можна тільки показати.

Важливим є розкрити останню п'яту структуру феномену політичного лідера – його медійність. XXI століття стало століттям інформаційного перевороту, переходу від індустріального до постіндустріального, інформаційного суспільства, яскравим виразом якого стали соціальні мережі (Facebook, Twitter, Instagram тощо). Відбувається віртуалізація суспільства і, відповідно, віртуалізація феномену політичного лідера. Політичний лідер стає медійним утворенням, тобто феноменом, у формуванні якого активну роль відіграють сучасні мас-медіа (телебачення, Інтернет, радіо, газети, журнали).

Гі Дебор називав суспільство, в якому ми живемо, «суспільством вистави»: «Все життя

суспільств, у яких панують сучасні умови виробництва, проявляється як неосяжне нагромадження спектаклів. Все, що раніше переживалося безпосередньо, тепер вміщується у виставу». Важливу роль у становленні спектаклю для суспільства відіграли засоби масової інформації: «На перший погляд, ЗМІ вторглися в життя як просте обладнання для миттєвої комунікації, чергова зручність – проте це нововведення обернулося справжнім Троянським конем, зі своїми егоїстичними цілями та помислами про саморозвиток». Через війну такого заміщення у суспільстві, по-перше, посилилася відчуженість, по-друге, «у реально божевільному світі справжнє є момент хибного» [5, с. 98]. Це означає, що реальність ми сприймаємо, виходячи з того образу, який формують нам засоби масової комунікації. Це багато в чому стосується і образу чи іміджу сучасного політичного лідера. Найчастіше ми не знаємо, який він є насправді, але його образ випишується для нас сучасними ЗМІ.

Висновки. Персоналізовані механізми експліковані шляхом аналізу феномену політичного лідера, що має низку характеристик. Априорність політичного лідера в тому, що за допомогою і разом з ним встановлюється певний соціальний порядок. Бінарний характер феномену лідера обумовлений такими опозиціями як «порядок/хаос», «ієрархія/анархія».

Лідер як носій певних установок, поглядів, цінностей завжди символічний. Найвищим виразом політичного лідера виступає особистість, інтегральною характеристикою якої є ім'я. Нарешті, за сучасних умов лідер – багато в чому медійна постать, що виникає на перетині певних технологій, що із засобами масової комунікації демонструє його симулякріву природу. До персоналізованих механізмів політичної ідентичності відносяться авторитет, імідж, харизматичність, сугестивність. Авторитет – певного роду символічна сила, що впливає на соціум.

Імідж є сукупністю певних якостей, які люди ідентифікують з певною індивідуальністю. Харизматичність заснована повністю на особистості політичного лідера і в комунікативних, мотиваційних, енергійних аспектах становить його емоційні відносини із суспільством. Сугестивність демонструє рівень впливу політичного лідера на соціум. Специфіка персоналізованих механізмів політичної ідентичності полягає у їхній зверненості до невербального рівня міжособистісної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конфуцій. *Філософський енциклопедичний словник*. В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ: Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України: Абрис. 2002. 742 с.
2. Траверсе О. Політичне лідерство: поняття, дискурс, практика. URL:www.viche.info/journal/332

3. Blondel J. Political Leadership: Towards a General Analysis. London. 1987. 312 p.

4. Brock T. Pareto efficiency definition. *Investopedia*. 2020. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/pareto-efficiency.asp#:~:text=An%20economy%20is%20said%20to,major%20pillar%20of%20welfare%20economics>

5. Debord The Society of the Spectacle. Translation by Fredy Perlman and Jon Supak. Black & Red – 1970; rev. ed. – 1977. 255 p.

6. Nix Jr., Echol Ernst Troeltsch and Comparative Theology. Peter Lang Publishing. 2010. 247 p.

7. Weber M. Economy and society. Ed. By G. Roth and C. Wittich. Berkeley etc.: univ. of California Press. 1978. Vol.1-2. 1368 p.

8. Wiatr lerzy I. Socjologia stos unkow polityc znych. Warszawa. 1977. 445 p.

imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy: Abrys. 742 s. [in Ukrainian]

2. Traverse O. Politychne liderstvo: poniattia, dyskurs, praktyka [Political leadership: concept, discourse, practice.] URL: www.viche.info/journal/332 [in Ukrainian]

3. Blondel J. Political Leadership: Towards a General Analysis. London. 1987. 312 p. [in English]

4. Brock T. Pareto efficiency definition. *Investopedia*. 2020. URL: <https://www.investopedia.com/terms/p/pareto-efficiency.asp#:~:text=An%20economy%20is%20said%20to,major%20pillar%20of%20welfare%20economics> [in English]

5. Debord The Society of the Spectacle. Translation by Fredy Perlman and Jon Supak. Black & Red – 1970; rev. ed. – 1977. 255 p. [in English]

6. Nix Jr., Echol Ernst Troeltsch and Comparative Theology. Peter Lang Publishing. 2010. 247 p. [in English]

7. Weber M. Economy and society. Ed. By G. Roth and C. Wittich. Berkeley etc.: univ. of California Press. 1978. Vol.1-2. 1368 p. [in English]

8. Wiatr lerzy I. Socjologia stos unkow polityc znych. Warszawa. 1977. 445 p. [in English]

REFERENCES:

1. Konfutsii (2002) Filozofskyi entsyklopedychnyi slovnyk. [Philosophical encyclopedic dictionary] V. I. Shynkaruk (hol. redkol.) ta in. Kyiv: Instytut filosofii

The place and role of a political leader in the process of forming civic consciousness

Isaieva Natalia Yuriivna

Postgraduate Student at the Department of Political Science
Oles Honchar Dnipro National University
Gagarina Ave., 72, Dnipro, Ukraine

The article is devoted to the study of the place and role of a political leader as a personalized mechanism for the formation of civic consciousness under the influence of political identity. In today's Ukrainian realities, this issue is considered the most pressing. President of Ukraine Volodymyr Zelensky united the whole country during the war of the Russian Federation against Ukraine, erased the ideological and linguistic border between the citizens of the eastern and western parts, uniting all around the protection of their statehood, borders, homes, children, women, men, the right to self-government and real sovereignty, the right to choose one's own path of development of the state in the international arena. The political leader is revealed in the article as a polystructural entity, ie as a phenomenon consisting of various structures that fund it and form a certain mosaic and integrity. There are five such structures: a priori, binary, symbolic, personal, media.

The aim of the study is to reveal the phenomenon of political leader as a personalized mechanism of political identity in the formation of civic consciousness. To achieve this goal, the following tasks should be solved: to define the phenomenon of a political leader, to reveal such structures of a political leader as, a priori, binary, symbolic, personal, media.

Achieving the goal and solving problems is carried out using the basic methods of scientific knowledge, namely: analysis, synthesis, problematization, systematization, concretization. As a result of the study, the author came to the following conclusions: the a priori political leader is that with the help and with him a certain social order is established; the leader as the bearer of certain attitudes, views, values is always symbolic; personalized mechanisms of political identity include authority, image, charisma, and suggestiveness.

Image is a set of certain qualities that people identify with a certain individuality. Charisma is based entirely on the personality of the political leader and in communicative, motivational, energetic aspects is his emotional relationship with society. Suggestiveness demonstrates the level of influence of a political leader on society. The specificity of personalized mechanisms of political identity lies in their appeal to the nonverbal level of interpersonal communication.

Key words: political leader, civic consciousness, personalized mechanism, political identity, authority, image, charisma, suggestiveness.